

Hangversenyekről

November 12. MÁV Szimfonikus Zenekar

Először hallottam az Operettszínházból az Olasz Kultúrintézetbe való áttelepülése óta a zenekart, s kiderült: aggodalmaim és félelmeim feleslegesnek bizonyultak. A közönség „teljes jogú” koncertteremként fogadta el az új helyszínt, s a zenekar sem bagatellizálta el a délelőtti fellépést. Az új terem kihívást jelentett a karmesternek is, erre vall, hogy különböző ülésrendekkel kísérletezett. Ennek eredményeképp a szokatlan-ságból erényt kovácsolva, nemcsak intenzív játékra, hanem aktív figyelésre is készítette a hangszereket. Mert a rutin, a szokás – kétélű fegyver. A magabiztosság, a biztonságérzet vezethet feleltelenkedéshez („úgyis tudjuk”) – viszont lehetővé teszi, hogy a ténylegesen felszabaduló koncentrációt máshová irányítsák az előadók. Ezen a délelőttön – általábanosságban – elégedetten távozhattunk.

Az Esz-dúr „Mozart-félidő”-ben A varázsfuvola nyitányát és a „nagy” Esz-dúr szimfóniát játszotta Takács-Nagy Gábor vezényletével a MÁV Szimfonikus Zenekar, a szünet után Brahms II. szimfóniája szerepelt műsorukon.

A karmester valamennyi műsorszám előtt megszólította a közönséget, s nemcsak olyasmint mondott, ami olvasható a műsorfüzetben, hanem – személyes élményeken túl – csírájában elfojtott egyébként kétségkívül jogosan felmerülő kérdéseket. Ilyen például a zenekar létszáma. Mozart-korabeli szélsőséges létszám-adatokkal szembesítette a hallgatókat, rámutatva: a szerző a kis és a nagy létszámú előadásban egyaránt kedvét tudta lelni. Ezek után már csak az a kérdés, mekkora sűrűséget, töménységet bír el az adott mű illetve tétel, vagyis, hogy a pregnáns karakterizálással összehangolható-e a dinamika, a tempó, stb.

A varázsfuvola nyitányt ezúttal tudatosan ünnepélyesre dramatizálták. A számmisztikára fogékonyak (kiváltképp a szabadkőműves szimbólumok ismeretében) keresi a bűvös „hármassokat”, s interpretációs kérdés, hogy a kezdő akkordok esetében is érvényesüljön-e a

három (azaz, esetenként a felütés és a főhang „egynek számítson”-e), vagy pedig pregnánsan kijátszva a felütést és a hangsúlyos helyre eső akkordot, az akkord három különböző „helyzete” érzékeltesse a hármasságot. Veretes hangütéssel indult a nyitószám, s az egész teltelt megtöltötték intenzitással, tartalommal.

Fenséges hangzású volt a szimfónia is. Itt már elfoglalta szokásos helyét a koncertmester, de még mindig a vonósok előtti félkörben kaptak helyet a fafúvósok. A vonóskar hangzásarányait kedvezően befolyásolta, hogy ezúttal a hegedűszólamok egymás mellett ültek, de a brácsaszólam kikerült a pódium elejére (a szép tónussal játszó gordonkaszólam hangja ily módon is érvényesült). Talán az egész vonóskar szempontjából kedvező elhatározás volt a bőgősök közönséggel szembeni elhelyezése. A vonószólamok és a fúvós-szólisták a saját eszközeikkel igyekeztek a vezető dallamra felhívni a figyelmet, ugyanakkor sohasem egyszerűsödött a hangzás afféle dallam+kíséret vázra, hanem éltek a belső szólamok is. A vitalitás, az intenzitás következményeként könnyvelhetjük el a néha korpulensebb hangzást, mint amit – a korhű gyakorlat megannyi elhittető erejű interpretációjával a fülünkben – „megszoktunk”. De mindenképp örvendetes az egységes játék valamennyi vonósszólamon belül, s ha néha a dinamikai térképen el is rajzolódik egy-egy vonal, kicsorbul egy-egy frázis, a folyamatokban való gondolkozás hamar felelteti a pillanatnyi kifogásolnivalókat. (Egy megjegyzés: verset idézni – karmesternek is – csak pontosan, szépen...)

Kísérletként könyvelem ez azt a próbálkozást, hogy további, zenén-kívüli élményben is részesíteni szándékozzanak a hallgatóságot. A Brahms-szimfónia előtt – Takács-Nagy asszociációja értelmében odaillő – verset hallhattunk. Pontosabban, hallhattunk volna – mert a kihangosítás, esetleg már a felvétel minősége nem tette ezt lehetővé. Tóth Árpád szép verse Latinovits Zoltán elmondásában azok számára is nehezen követhető volt, akik tudták, vagy legalábbis ismerték az Esti sugárkoszorút.

(A kísérletnek volt létjogosultsága – a következtetést remélhetőleg levonják az illetékesek. Tudom, újabban divat, több zenekarunk „kényeztetni” közönségét meglepetés-vetítésekkel... de érdemi többlet ilyesmiből aligha származhat.)

Ráadásul, azonnal „ráindult” a szimfónia – azaz, váratlanul érte a kezdés a figyelmes hallgatót is (itt már a hagyományos helyükön ültek a fúvósok). A Brahms-muzsika hallatán fogalmazódott meg bennem az a hiányérzet, ami Mozart hallgatása közben is ott munkált: miközben a zenekar, karmestere irányításával, egy emberként dolgozik a hangzás létrehozásán, szinte elfeledkezik a lélegzétvételről (elsősorban a vonósok tehetik ez „büntetlenül”). Arról az élettani szükségletről, amely megkönnyíti a formálást, elsősorban a szép indításokat. A Brahms-tételekben nemegyszer mármár elfulladt a vonósdallam! Lehet előre beígérni természeti képeket, pasztorális légkört – de aligha valósul meg átélhetően, ha nem tágul a tüdő, hanem jó esetben is jólnevelten-feszélyezetten ülünk csupán... Ez a fiziológiai felszabadultság hiányzott ahhoz, hogy elhiggyük a D-dúr derűjét, s a harsány hangzást ne csupán „túl hangos”-ként tudjuk értékelni.

November 14. Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Nehéz lenne megideologizálni e koncert műsor összeállítását – hogy kerül Szöllősy András Trasfigurazionija Rahnanyinov Paganini-témára komponált Rapszódiaja elé, amikor a második félidőben Richard Strauss zenéje szól. Ettől még lehet persze jó, találhat kedvező fogadtatásra részleteiben is, nemcsak egészében. Viszont a rendkívül igényes 20. századi kompozíciót nyitószámnak tenni: merészség, akkor is, ha a zenekar képes koncentrálni. A közönség szempontjából könnyen a ráhangolódásnak eshet áldozatul, afféle kifutópályá, amelynek a végén tárul fel a valódi lényeg. Juraj Valcuha nem adott új szempontokat az interpretációhoz, legfeljebb

összetartotta a játékosokat. Szóllósy művében szép pillanatokot köszönhetünk a rezeseknek, s a vonóhangzás a dinamikus ritmus-patternekkel varázslatos volt. A bőgők játéka néha már-már ritmus-effektusként hatott; mintha nem is adott hangmagasságot szólaltatnának meg. Az előterükben kibontakozó szólisztikus cselló-hoquetus kevésbé tűnt meggyőzőnek. A harang-effektus kísérlet szintjén maradt.

A Rachmanyinov-rapszódia szólistájaként remek technikai felkészültségű zongoristát ismerhettünk meg a bolgár Evgeny Bozanov személyében. Kár, hogy számára a „hogyan” fontosabb a „mit”-nél, ráadásul, azon belül is a hatásszágra összpontosít. Pótcselekvésként egy hangszeres úgy és annyit mozoghat, gesztikulálhat, amennyi nem megy a hangzás rovására – ezúttal viszont a látvány inkább figyelem-elterelő volt. A kidolgozott látványvilágra való törekvés az elsődleges jellemzője Valcuhának is. Eltáncolja (rengeteg rugózó mozgással) a variációkat, a karakterek visszaadásához változatos mozdulatai vannak, s mimikáját sem kíméli – de kevés tényleges instrukciót ad a zenekarnak. Amikor „löttyögni” kezd az összjáték, nem tudja gyorsan helyreállítani a metrikus rendet. A gyakran könnyfacsaróra vett Desz-dúr variáció olyan kontroll-pont, ahol – ezúttal a modoros szalonzene hallatán – kiderült: nem igazán szívügye ez a mű sem a karmesternek, sem a szólistának.

Mind a Till Eulenspiegel vidám csínyjeiből, mind a Rózsalovag-szvitből hiányzott az atmoszférateremtő charmoság. Mindazt, ami ellenállhatatlanná teszi Richard Strauss zenéjét, a hatásosságra-törés kizárólagossága helyettesítette. Jóllehet, többségükben a virtuozitást igénylő részeket is győzték a hangszeresek, ám kedélytelenül játszottak. Ha az előadók nem tudják és nem érzik, mitől hatásos a játszanivalójuk, egészen biztos, hogy mást, kevesebbet közvetítenek a zeneiségből, mint ami a partitúrában rejlik.

Persze, ismert művek újrhallgatásakor életre kelnek a korábbi emlékek – s aki rajong valamelyik szerzőért/műért, azt óhatatlanul is befolyásolják korábbi élményei, ily módon már az újrhallgatás is örömet jelenthet. A másik lehetőség ritkább, amikor a már ismert mű újra-

hallgatásától további élményeket-ismereteket vár valaki. Az előadók szerencséjére, a Dohnányi-bérlet 3. előadásának közönsége hálásnak bizonyult.

November 17. Nemzeti Filharmonikusok

Ölelkező rímes szerkezetű műsor várta a Klemperer-bérlet 3. estjének hallgatóit: két Te Deum között két hegedűverseny. A szerzők egymásutánját olvasva első látásra furcsállhattuk is, hogy került össze Haydn, Wolf Péter, Korngold és Bruckner. Kétségkívül, nem a szemnek tervezték a programot – annál inkább a fülnek! A Te Deumokban a Nemzeti Énekkar működött közre, nőikara a Wolf-műben is kapott énekelni. Az est legnagyobb élményét kétségkívül a szólista, Baráti Kristóf jelentette, aki perfekciójával újra meg újra lenyűgözi hallgatóságát. Mint a műsorismertetőből kiderül, neki és a Budapesti Vonósoknak köszönhető Wolf Péter Utazás című darabja, amelynek szimfonikus zenekari verziója ezúttal került először közönség elé. Ami a műfajmegjelölést illeti, leginkább az apparátusra vonatkozik, s arra, hogy a szólóhangszernek kitüntetett szerepe van benne. Egyébként inkább szvitjellegű a hat tétel egymásutánja, amelyek sorrendje még nem szilárdult meg. A felcsendülő verzió, a Jeruzsálem-fináléval, elhithető erejű volt. Hat város illetve tájegység, hangulattal, s többnyire táncos löktetéssel jellemezve. A viszonylag rövid tételek mindegyike plasztikus, már első hangjaival atmoszférát teremtő. A hangképek színesek, néha harsányak – mindenestre a szólamok együttese mindig arányosnak hat. Amikor már-már elnyomják a szólóhangszert, az akkor is rögvest módot talál az érvényesülésre – ettől is erősödik a verseny-jelleg a szóló és a tutti között. A vonóspartitúrához illesztett fúvós-szólamok közreműködése gyakran kevert színeket eredményez, néha olyan izgalmasakat, hogy a hallgató szinte zavarba jön: melyik hangszerek játszanak?!

A szünet után Korngold hegedűversenyével tartalmi rokonságot fedezhettünk fel, amennyiben a kompozíció témái saját filmzenéiből származnak. Tehát, vizuálisok előnyben – ki-ki élvezhette a látvány- és hangulati asszociációkra

készített műveket. Külön öröm, hogy ezúttal ideális ráadásszámot választott a szólista: A nyár utolsó rózsját olyan érdekeny-szép tónussal játszotta, mintha időutazás során csöppent volna a hegedűsök aranykorából a MüPa pódiumára. Tökéletes technika (mindig mint eszköz a kifejeznivaló szolgálatában és sohasem öncélú fitogtatnivalóként), érdekeny muzikalitás, amelynek birtokában megtalálta azt a határvonalat, ameddig szívvel-füllel követhető az általa játszott (bármilyen stílusú) muzsika.

Antal Mátyás vezénylessel nagy biztonságról gondoskodott az előadókknak – mintha eleve adott keretet kellett volna minél szebb részletekkel kitölteni. Nehéz lenne meghatározni, hogyan tudta elérni, hogy Bruckner Te Deuma mindvégig lekösse a figyelmet. Látszólag magától értetődően született meg a kompozíció nem egy helyén orgonára emlékeztető felület – hogy ez mekkora bravúr, csak az tudja értékelni igazán, aki különböző színvonalú interpretációk emlékét őrzi... Kórusa, tiszteletlenül szólva, a megszokott módon remekelt, s ezúttal a hangszeres színek gazdag palettájával kápráztatott el. A szólisták körül Fodor Beatrix „égi hangjára” figyelhettünk fel. Van egy sajátos tónusa, ami önmagában is szép – ráadásul mindig a zeneileg-tartalmilag indokolt helyekre „spórolja ki”, ami elemző felkészülésről és tudatos szólamformálásról egyaránt tanúskodik. Az a ritka helyzet állt elő, hogy a Bruckner-művet szinte rövidnek tarthattunk. Üdítő este volt.

November 18. MÁV Szimfonikus Zenekar

Napjainkban mind gyakrabban lehetünk tanúi annak, hogy különböző szokatlan helyszíneken is felcsendül klasszikus muzsika. Olyanokat is megszólítanak a remekművek, akik egyébként messze elkerülik a hagyományos koncerttereket. Akinek vérévé vált a hagyományos zenehallgatás, néha keservesen megbánja, ha az újszerű kísérletek tanújával szegődik.

A „Múzeumi muzsika” már-már bevett gyakorlat – általában az értékes kikapcsolódás a skála legmagasabb foka, pesszimális esetben dohogást vált ki,

sűrűn emlegetve azt a bizonyos asztalra került csizmát. Amiért e fórumon ilyesfajta rendezvényről számolok be: kiszámíthatatlan, megtervezhetetlen eredménye a vállalkozásnak.

A Nemzeti Múzeum díszterme a 16 órai kezdés előtt csurig megtelt – szinte csak a csillárokon nem ültek az érdeklődők. Ezúttal olyanok, akik élőzenét hallgatni jöttek – a hallgatóság összetétele erősen emlékeztetett a Magyar Rádió nagy múltú (sokak által visszasírt) Márványtermi ingyen-rendezvényeire. A magas-kultúra iránti érdeklődés ilyen megnyilvánulásai – sajnos – nem tartoznak a „felmérték” közé. Aki megélte ezt a légkört, aligha felejtje el. Pozitív visszajelzés volt a zenekar vezetőinek és az előadóknak egyaránt, amely a nehéz gazdasági helyzetben erőt adhat, s megerősíti a hitet, hogy érdemes.

Volt szórólap, a leglényegesebb információkkal: műsorral és a közreműködő szolisták rövid életrajzával. A nyitószám Liszt Les Préludes-je volt, melyet igazi kuriózum követett: Poulenc két zongorára és zenekarra komponált d-moll versenyműve, a Horus Piano Duo közreműködésével. A második rész a Győrben működő Dobi-Kiss Veronika áriaestje (zenekari betétszámokkal). Dirigensként azt a fiatal amerikai ismerhettük meg, aki ettől az évtől a művészeti vezető asszisztenseként a zenekar rezidens karmestere. Teddy Abrams aki egyébként zeneszerző, zongora- és klarinétművész, kétségkívül nagy ígéret. Hármasképzésük kiegyensúlyozott: alapos műismeret, a saját elképzelések megvalósítására inspiráló, kifejező mozdulatkészlet és kontaktusteremtő készség. Lelkes, ezáltal lelkesítő, stressz nélkül képes kihozni partnereiből tehetségük-tudásuk legjavát. A szimfonikus költemény úgy szólt, hogy magával ragadta a hallgatóságot, a Liszt-év értékes eseményei között tarthatjuk számon. Népszerű számok sorjázta a második részben – afféle diplomakonzert-jelleggel, hogy számot adjon a jelölt felkészültségéről. Dobi-Kiss biztos szólamtudással érkezett (kottából csak Bach Máté-passiójának Erbarme dich áriáját énekelte), mindegyik áriát intellektuálisan felépítve szólaltatta meg. Énekének nagy erénye a kontrolláltság és a gazdaságosság. Sohasem erőlteti a dinamikát, viszont a hatás növelésére nem mindig választ ideális eszközöket.

Túl vibrált volt Cherubinója, a Bach-áriában, amelyet épphogy győzött levegővel, hiányzott a formai ív feszülése, Gluck Orfeuszának „slágere” pedig zenei környezetéből kiragadva nélkülözötte az érzelmi azonosulást. Hallottuk Delila Csókáriáját, a Seguidillát a Carmenből, s befejezésül a Trubadúr-beli Máglyaáriát. Egyre inkább a „tanár mintaszerű bemutatása” érzet kerített hatalmába, az éneklés felé billent a mérleg serpenyője, s vélhetőleg az énekesnő is kevesellte a karakterizálást, ezért mozgással próbálta pótolni. A zenekar, Trejer István koncertmesterrel az élen, s a karmester kidolgozott háttérrel biztosított az énekeszólal számára.

A taps: megbízhatatlan visszajelzés, amit komolyan is kell venni, meg nem is. Ezúttal leginkább a köszönet hangja volt. Megérte a ráfordított energiát, és azt szükséges (ám korántsem mindig teljesített) többletet, amit röviden „jelenlét”-nek nevezhetünk. A taps-köszönethez hadd tegyem hozzá – korántsem csupán a magam nevében – az elismerést, amiért a zenekar nem félszívvel, félvállról játszott a délutáni szereplésen, hanem olyan felelősséggel, ami koncertteremben is példamutató. Ezt is megérezhette a hallgatóság, innen az odaadó zenehallgatás. Egyszeri, megismételhetetlen élmény – voltaképp ez minden élőzenehallgatás lényege.

November 18. Budafoki Dohnányi Zenekar

Úgy tűnik, idén november 18-a kedvezett a ritkaságok, különlegességek kedvelőinek: az Universitas-bérlet 2. estjén Martinú vonósnégyesre és zenekarra komponált versenyműve is felcsendült. Vendégkarmesterrel, az osztrák Georg Kugival idehaza is eljátszotta műsorát, mielőtt turnéra indult volna, a Budafoki Dohnányi Zenekar. Eleve sikergyánús program, hatásos tálalásban. Bizet Carmen-szvitjében közbe „kellett” tapsolni, jó volt ismét végigélni a felidézett operarészleteket. A vonósnégyes-verseny szólistája a Németországban működő, lengyel muzikusokból álló Apollon Musagète Quartet. Energikus játékok minden bizonnyal inspirálta a zenekari vonósokat. A rendelkezésre álló különleges apparátust kihasználandó, műsor-

ra tűzték Elgar Bevezetés és allegro című kompozícióját is, majd Liszt Mazeppájával búcsúztak a közönségtől (és rádasként – ezt is betervezték a vendégszerepléshez – Brahms egyik magyar táncával).

Koncert műsorismertetővel – e típusnak is hagyománya van a hazai hangversenyéletben. És sajnos az is általánosnak mondható, hogy a zenekari játékosok némelyike arra az időre visszavedlik rossz diákká. Mintha a beszédhang arra készítené némely hegedűst, hogy ő is hangot adjon gondolatainak, megjegyzések formájában. Eszerint a szerzőről és a művekről szóló néhány percet tényleg nem lehet csendben kivárni? (S ha már akkor fecsegett, a tételszünetet sem lehet kihagyni.) Ha ennyi fegyelme nincs az előadóknak, mi jogon várják el a kulturált viselkedést a közönségtől? Tudom, mindig mindent meg lehet magyarázni; de vajon miért kell „külön” foglalkozni a fegyelmezzel, amikor elvárható lenne, hogy a fegyelmezettség – a nívós munkát megkönnyítendő – magától értetődő alap legyen. Korántsem jelenthet mentesítést, hogy – akár TV-s közvetítések tanúsága szerint is – világklasszisoknál is előfordul ilyesmi. Ezúttal azért is érintett érzékenyen, mivel épp most készül turnéra a zenekar, ahol esetleg ugyanígy fog „viselkedni”.

Georg Kuginak évtizedes a kapcsolata a zenekarral, s hogy időről-időre vannak közös fellépéseik, sejteti: kölcsönös jó kapcsolatról van szó. Most is azzal az érzéssel vezényelhetett az est folyamán, hogy minden a legnagyobb rendben van. Talán túlságosan is beleélte magát ebbe, mert amikor hirtelen jó lett volna, ha azonnal reagál a hallottakra – passzívnak bizonyult. A karmester vitalításra törekedett, s azzal voltaképp be is érte – bizonyos szempontból tőle keveset kaptak a hangszerekek. Két ismert-népszerű kompozíció keretében csendült fel a két ritkaság. Ami a kivitelezést illeti, a játékosok egyenletes színvonalat produkáltak. A dirigens számára kínálkozott a lehetőség műhelymunkára akár a repertoárdarabok egyénített hangzásvilágának kialakításával, akár pedig a különlegességek hangzás-arányainak finomításával. Aki először hallja a vonósnégyes és zenekar együttesét, összehasonlítási alap híján egyenlőségjelet tehet a mű és az interpretáció közé. Ha a műre

kíváncsi, figyel, abban a biztos tudatban, hogy a közeljövőben nem lesz lehetősége az újrakhallgatására. Figyel, s ebben szerepet játszik a látvány is – és amikor utólag visszagondol az élményre, felmerül benne a kérdés: milyen lett volna, ha nem látja az előadókat? Ami alapélményként megmaradt a versenyműből: a szóloegyüttes intenzív játéka. És itt konkretizálódik a hiányérzet, amiért elsősorban a karmester felelős: halk dinamikát legfeljebb hatásos kontrasztként hallottunk, a piano-szféra rétegzettsége, színei-árnyalatai bennmaradtak a partitúrákban.

A keretező műsorszámok természetükből adódóan láttatóak, színesek, jellegzetes ecsetvonásokkal plakát-felületet is kitöltenek. De a felhasználható színvilág kimeríthetetlenül gazdag! Az Elgar- és a Martinü-mű hangszínezése nyilvánvalóan más; érdemes lett volna rafináltabb árnyalatokkal is kísérletezni, a partitúra-sugallta lehetőségek keretei között. Annál is inkább, mivel megvan az a kontaktus a karmester és az együttes között, amelynek köszönhetően érdemes lenne közösen létrehozni nagyobb mélység-élességű hangképeket – hiszen minden feltétel megvan hozzá!

November 20. Pannon Filharmonikusok

Méltán előzte meg nagy várakozás a Pannon Filharmonikusok estjét, amelyet „Bogányi Tibor vezető karmester bemutatkozó, szezonnyitó hangversenye a Műpában” címmel hirdettek meg. Bogányival, akkor még vendégkarmesterrel, már többször fellépett a zenekar, mindannyiszor lelkes tetszéssel fogadták produkciójukat. A zongora mellől, vagy hegedűszólistaként irányító dirigens mind gyakoribb jelenség a pódiumokon – csellista ritkán vállalkozik hasonló feladatra, kiváltképp nagyzenekarral. Akár látott valaki ilyet, akár nem, könnyű felmérni a kontaktus-teremtés mostoha körülményeit: először is, az együttes jelentős részével lehetetlen szem-kontaktust teremteni, hosszas szünet után belépő szólamokra különleges figyelmet fordítani – sőt, együtt-induláskor még a beintés, valamint a tempó megadása is speciális megoldást követel. Éppen ezért, örvendetes, hogy Dohnányi rövid

(alkalomra készült) darabja, a Szimfonikus percek után máris felcsendült Csajkovszkij népszerű műve, a Változatok egy rokokó témára. A műsor második részében, a szerző V. szimfóniájában már nem is vártunk (és nem is kaphattunk) meglepő élményt, ki-ki átadhatta magát a felhőtlen örömi zenehallgatásnak.

Csellójátékával Bogányi méginkább meggyőzte hallgatóságát arról, hogy egészen kivételes muzsikus. Pedig a gondkamuzsika kedvelői nem panaszkodhatnak a hazai művészek teljesítményére. Mind közelebbi generációkból tűnik fel egy-egy fenomenális hangszeres művész, szuverén zeneiséggel és nehézséget nem ismerő technikai felkészültséggel (elég Perényi Miklós, Fenyő László és a legutóbbi verseny-felfedezett, Várdai István játékára gondolni). Mind egyiküknek van „erőssége”, egyéniségük-programválasztásuk a cselló-irodalom főcsapásai mellett más-más leágazásait járja be, s fedezi fel a mindenkori közönségnek.

Bogányi Tibor jött, játszott – és aki először hallotta, máris úgy érzi: összetéveszthetetlen a muzsikálása. Keresem a legkevésbé félreérthető meghatározást interpretációjára; ha nem tűnne túl hétköznapi, az „oldott” jelzőre voksolnék. Hagyja a zenét szabadon lélegezni, ha kell, énekelni, azzal az érzettel, hogy mindig mindennek megvan a maga tempója, karaktere, s az egészben való helye-funkciója. Nem dramatizálja a szólamát, de nem is enged elsikkadni egyetlen hangot sem. Zenekarral oly felszabadtan muzsikál, amit ritkán enged meg magának szólista még akkor is, ha összeszokott az irányító dirigenssel. Annaira a zenében (az adott műben) él, hogy muzsikustársai felülmúlják a legmerészebb elképzeléseket is. Önkéntelenül is eszembe villant a Kurtág-Játékok kottáinak előszavából az axióma: a játék – játék, nem kell komolyan venni, ugyanakkor a játék – játék, tehát halálosan komolyan kell venni. E kettősség tökéletes egyensúlya avatta élménnyé a produkciót. Nem fér kétség ahhoz, hogy rendkívüli felkészülés előzte meg a produkciót – nem tartozik a hallgatóra, hogy milyen próbamennyiség eredményezett kiérlelt produkciót, de tény, hogy ideális kapcsolatot sejtett együttes és vezetője között. Az ugyan tagadhatatlan, hogy hasonló kaliberű vezénylő karmester

közreműködésével lehetne finomítani a hangzasképen (fúvós-belépések), de korántsem biztos, hogy akkor is ilyen intenzív személyes részvétellel (elcsépelet szóval: jelenléttel) muzsikálna mindenk.

A zenekari tagok egyaránt tudták a szólalukat és a műveket. Miközben Bogányi Tibor rugalmas tempókat vett, fel nem merült a pontatlanság (sleppelés) kérdése, a hallgatónak nem kellett szurkolnia, hogy együtt legyenek. Felszabadt muzsikálás jellemezte a – műsornak megfelelően – nagylétszámú zenekart, s igényesség. Csajkovszkij zenéje általában „sikerbiztos” akkor is hat, ha csupán „leöntik” vele a publikumot. Ezúttal a széles dinamikai skálát kell kiemelni. A rokokó-variációk lélegzetelállító hatású suttogó vallomáshangja egészen kivételes szépségű volt. Azt ne is említsem, hogy a szólista technikai bravúrai aligha maradtak hatástalanok a vonóskarra. (Külön szimpatikus gesztus, hogy a ráadásként játszott Piazzolla-tétel – Canto de octubre – úgyszintén szólista és zenekar közös produkciója volt.) Ezúttal korántsem kellett beérni élőzene-hallgatáskor azzal, hogy szemünk láttára, fülünk hallatára kel hangzó életre a partitúra – interpretációt hallottunk, felsőfokon!

November 24. Nemzeti Filharmonikusok

Két ritkasággal kényeztette hallgatóit a Ferencsik-bérlet 3. estje. Janáček Glagolita miséjét követően Debussy ritkán hallható kompozíciója, a Szent Sebestyén vértanúsága csendült fel. Két félidő – két világ!

Úgy alakult, hogy az utóbbi években Janáček muzsikáját műfajonként fedezhetjük fel; az Operaház a Jenufa színrevitelével jeleskedett – most pedig oratorikus főművére került sor. Az Ünnepi mise: reprezentatív kompozíció, kevés templomi együttes vállalkozhat megszólaltatására, így elsődlegesen a koncerttermekben otthonos. A késői kompozíció erőteljes duzzadó, ugyanakkor a szerző nyilatkozata alapján bizonyosra vehető, hogy ezúttal nem a hit ereje munkált. Janáček – más műveihez hasonlóan – ezúttal is apró elemekből építkezik, s

ezebből nagy kiterjedésű felületet hoz létre. Vélhetően a szövegnek is nagy szerepe van abban, hogy ezek a felületek általában karcosak, sprőd jellegűek. Ebből következően egy-egy lírai mozzanatnak rendkívül megnő a hatása. Mivel ezúttal csak a tételcímek jelentek meg feliratként, a hosszú szövegű misetételekben csupán azok próbálkozhattak meg a tájékozódással, akik latinul vagy magyarul tudják a miseszöveget. A fordítás hiánya mellett is szólhat érv: ily módon a zenére összpontosult a figyelem, igaz, annak árán, hogy a szólisták és a kórus szólamai színárnyalatokká minősültek. Kovács János vezényletével olyan interpretációt hallhattunk, amelyet pregnáns ritmusképletek uraltak – ám néha metrikus bizonytalanság érződött, némi összerendezetlenség a nagy apparátus különböző hangszercsoportjai között.

Másfajta zenei világba kalauzolt Debussy művének pódium-változata, pasztell-árnyalatok kavalkádjával. Megintcsak szembesülhettünk azzal, mennyire szegényes a szókinccs a zenei történéseknek akár csak hasonlatokkal való visszaadásához is! Debussy-műveket szép számmal tart repertoárjában a zenekar, s a stílusbeli jártasság valószínűleg megkönnyítette a játékosok számára a leírt kotta értelmezését. Itt minden nüansznak funkciója volt, az aktivitás és a passzivitás, a feszültségek és a színek egymásbajátszása és önállóan karakterizált megjelenítése tér-dimenziót érzékeltetett. Remekeltek az előadók, a legszebb percek a kotta nélkül (közvetítőeszköz híján még személyesebb kifejezőerővel) énekelt részletek jelentették. Remekelt a Nemzeti Énekkar is (a nőikar éteri énekére sokáig emlékezünk még), és külön elismerésre méltó narrátorként Pápai Erika teljesítménye, aki nyelvi nehézség nélkül illesztette a magyar szöveget a francia muzsikához.

December 3. Duna Szimfonikus Zenekar

Ezzel az esttel ért véget a 2011-es „Szimfonikus felfedezések” kétszer négy estből álló sorozata, s kétségkívül: méltó búcsú volt, amely megerősíti visszamenőleg a rendezvény ilyen formában való létjogosultságát, s indokoltá teszi a folytatást. A Duna Szimfonikus Zenekar

megrendelésével értékes művet hívott életre, Gyöngyösi Levente Zongoraversenyét. Az ősbemutató ünnepi alkalma egyúttal személyes légkört is árasztott: a szólista Balog József volt (mint a szerzővel készített interjúból is megtudtuk, diáktársa Schweitzer Katalinnál), tehát fiatal előadóművésznünk kapott reprezentatív fellépési lehetőséget.

A Nemzeti Hangversenyteremben szép számban gyűltek az érdeklődők; a Duna Szimfonikus Zenekar törzsközönségén kívül nyilván olyanok, akik Gyöngyösi Levente új művére voltak kíváncsiak, s akik Balog Józsefet akarták hallani (legtöbbjük ottmaradt a koncert végéig). A szerző és a szólista is tanár, tehát kapcsolatban van a fiatalabb muzsikugenerációkkal – öröm volt látni a sok fiatalot, akik megtöltötték a karzatot.

Kivételes (ha nem is egyszeri) alkalom a zenekar életében is, hogy ősbemutató részesei lehetnek; így semmi sem akadályozta, hogy olyan produkció szülessen, amely képes megnyerni a hallgatóság tetszését. Mert ha a zenekarban ellenérzés van a művel szemben, még a szólamok „korrekt” lejátszása sem elegendő ahhoz, hogy „átjöjjön” a kompozíció, vagyis, egyenlőségjelet tehesünk előadás és mű közé. Valamennyi közreadó érezhető odaadása most lehetővé tette azt. Igaz, Gyöngyösi nemcsak a „szakmát” tudja, hanem – lévén maga is gyakorló muzsikos – úgy tudja szólamokká fogalmazni gondolatait, hogy a játszani-való könnyen befogadható legyen a zene nézői számára. Ősbemutató, taps, hangos siker. Elégedett arcok a színpadon és a nézőtérben. Megörökítendő pillanatkép; íme, a „kortárs” nem szükségszerűen elrettentő jelző, kategória. Győzött az előítéletmentesség – olyan zenehallgatásra nyílt lehetőség, ami évszázadokig meghatározó volt: újdonságot kapott a közönség, olyan művet, amely (többekévesb) hasonlított a korábról ismert darabokra, de mégis új volt. Gyöngyösi zenéje nem követel intellektuális koncentrációt, szakmai felkészültséget (ezekre a megírásához a szerzőnek volt szüksége), meglepés azzal, hogy ki-ki annyit vegyen észre a műhelytitkokból, amennyit zenei előélete lehetővé tesz. Remélhetőleg lesz alkalma a bemutató együttesének többször is megszólaltatni – s üdvös lenne az is, ha mások is kedvet kapnának megtanulásához, műsorra

tűzéséhez. Lenne helye, rendszeres újrajátszással is, a koncertéletben!

A keretet Muszorgszkij két műve biztosította e programban: az Egy éj a kopár hegyen, valamint Ravel hangszerelésében az Egy kiállítás képei. Ügyesen bebiztosították, hogy ne legyen túl „nehéz” a hallgatnivaló, az ismert-népszerű művek koncerttermi újrhallgatása sokaknak meghatározó élmény. Deák András és együttese (legyen a Duna Palota kínálta pódiumon elférő kisebb létszámú zenekar, vagy a partitúra-kívánta kibővített létszám) összeszokottan játszik, kicsit talán már túlságosan is. A rendkívül fegyelmezett vonóskar (régi erény, hogy valamennyi szólamvezető remekül tölti be tisztét) fáradhatatlannak bizonyul, differenciált játékok mindig energikus. Értethető mód, elsősorban játszanak. Csakúgy, mint a többiek. Az együttartás, mivel a pillanatnyi szétesés veszélye aligha fenyegető, nem kötheti le a karmester minden figyelmét! Szépek, pontosak az indulások, ám – a mű felépítéséből adódóan – a Kiállítás képeiben feltűnt, hogy az egyes képek zenei anyagának lezárása, illetve a séta-motívummal való kapcsolódásuk nem megoldott. Talán épp e plasztikus-kompakt hangzás megeremelésére irányuló igyekezet során került háttérbe a zenei anyag lélegeztetésének gyakorlata. Néha „nem esett jól”, ahogyan szinte egymás sarkára lépve követték egymást kisebb-nagyobb formarészek, vagyis a ténylegesen hangzó muzsikáról néha túl korán átírányult a figyelem a következő új anyagra. Imponáló viszont a nagyforma uralása – amit értékelt is a hallgatóság. Karmesternek és zenekarnak egyaránt tanulságos lenne produkcióik későbbi újrhallgatása, immár tárgyilagosan, kritikusan. Könnyen kiderülne, hogy hol vannak az eltérések aközött, amit játszani/hallatni akartak, s aközött, ami-ahogyan ténylegesen megszólalt. Véleményem szerint rendkívül tanulságos lenne, s szinte automatikusan kiküszöbölődnének olyan „hibák”, amelyek egyébként beidegződve a hangzásnak kárára lennének.

Remélhetőleg folytatódik a „Szimfonikus felfedezések” sorozata, s az idei tapasztalatok birtokában jövőre ismét találkozhatunk e sorozat keretében a Duna Szimfonikus Zenekarral is.

Fittler Katalin